

לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

עלון מס' 21 | פרשת ויקהל-פקודי תשפ"א

שמחת התורה

עומקה של תורה

לאוסרו לגבוה, הוא מהתוספתא (ע"ז פ"ו ה"ג, וכע"ז תמורה פ"ד ה"א) האומרת לגבי איסור מוקצה לגבוה 'אבל אמר שור זה לעכו"ם לא אמר כלום לפי שאין הקדש לעכו"ם', הרי שעל אף שבש"ס מצינו מימרא זו אך לגבי איסור הנאה להדיוט, מ"מ בתוספתא נקטו כן לגבוה.

הן אמנם שהראב"ד דייק בלשונו וכתב 'הואיל והקצה את גופו להיות ע"ז', ואפשר לפרש שהקצה שלא לגוף ע"ז אלא לתקרובת תחול רק ע"י מעשה, ובהכי מיירי בתוספתא. אך הילפותא המלמדת איסור מוקצה לגבוה משום השמירה לה' ולא לאדון אחר, מלמדת גם על תקרובת ע"ז שהיא גם לאדון אחר, ומשום כך אין לחלק ולומר שדין התקרובת שונה מדין ע"ז עצמה. על כן העיקר כהרמב"ם שאף לגבוה אין נאסר באמירה בעלמא אלא במעשה.

ד: לדעת הראב"ד שלגבוה נאסר אף בדיבור בעלמא, יבוארו דברי אונקלוס שתרגם 'ויבאו האנשים על הנשים' 'ומיתן גובריא על נשיא', כלומר הגברים הביאו את אשר על הנשים ולא ביחת עם הנשים כמו שפירש רש"י.

ה: וזה כי מבואר בחז"ל (ע"ז נג): שישראל איזו לאלוהות הרבה, ועל כן גם התכשיטים שלא נשרפו בעגל הוקדשו ברצונם לעגלים אחרים ונאסרו למשכן, כדעת הראב"ד שנאסרים בזה לגבוה.

רק הנשים לא רצו לתת את תכשיטיהן לעגל ואף מה שהביאו היה בעל כרחן, כמבואר בכתובים (לעיל לב ב,ג) שבעליהם הביאו את התכשיטים ועליהן נאמר רק 'ויתפרקו' לשון סביל שפירקו אחרים מהן, ולכן מה שעליהן לא הוקדש לאלוהות אחרת והובא לקדושת המשכן.

(אור שמח איסורי מזבח פ"ד ה"ד, משך חכמה שמות לה כב)

הקדש לעבודה זרה

ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה כב)

א: איתא בברייתא (ע"ז מד:): 'האומר בית זה לעבודת כוכבים, כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום, שאין הקדש לעבודת כוכבים', וכוונתה שאינו נאסר בהנאה להדיוט כי לא חל בה דין ע"ז, כמבואר בסנהדרין (מז: ורד"ה ע"ז) שלמדו מהלכה זו לשאר איסורי הנאה.

אמנם לגבי הקרבתו לגבוה הרי נאסר אף מוקצה לע"ז, וילפו לה (תמורה כט). מדכתיב תשמרו להקריב לי שצריכה שימור מאדון אחר ולא תהא מיוחדת לאף אחד מלבד לשם שמים.

ב: אך אם באמת מוקצה זה הוא בלא מעשה כלל, נחלקו הראשונים בגירסת הגמרא (שם וברד"ה עד שיעבדו), כי לגירסת הספרים אמר רב יצחק שאין מוקצה נאסר עד שיעבדו, ומשמעו שבאמירה לבד אין נאסר אפילו לגבוה, וכן גרס הרמב"ם וכתב (איסורי מזבח פ"ד ה"ד) 'מאימתי תפסל הבהמה או העוף משום מוקצה משיעשו בהן הכומרים מעשה. כגון שיגזזו אותה או יעבדו בה לשם עבודה זרה אבל בדברים אינו נעשה מוקצה שאין הקדש לע"ז'.

אמנם הראב"ד (שם) השיג וכתב 'א"א יש בספרים שלנו נוסחא אחרת, אין מוקצה אסור אלא עד שעה שיגזזו או שיעבדו בו כלום דמשעה שיגזזו אותו כבר בטלה הקצאתו וחללוהו ולעולם בהקצאתו לא בעינן מעשה הועיל והקצה את גופו להיות ע"ז'. ולדבריו מאמר הברייתא שאין הקדש לעכו"ם אינו אלא למעט את איסור ההנאה שחל מכח הקדש לגבוה ואינו קיים בע"ז, אך לגבוה די בהקצה כדי לפוסלו, וכן"ל.

ג: מקור הרמב"ם שאין הקדש לעכו"ם בדיבור בעלמא אף

אור הדעת

פרקי מחשבה

מחשבת הציור

אשר פניהם כפני תינוק ובאמת מלמדים בהדדיותם על היחס בין ישראל לבוראם, ובאמת (יומא נד:) טעו בהם הגויים כשנכנסו למקדש וראום מעורים זב"ז, והזילו בזה כבוד ישראל המאמינים בקל אחד.

גם עליהם אמרו במכילתא (יתרו פ' י) שעל אף שבשאר כלי המשכן אם אין זהב ניתן לעשותם בשל כסף, את הכרובים אין לעשות לעולם בשל כסף, ואם עושה כן הרי הם כאלהי כסף, באשר הטעות נפוצה בהם וכל שינו ממצוות ה' עלול להראות כדמות עצמית ואלוהים אחרים חלילה.

ד: זיעש בצלאל את הארץ' (שם לו א) מה שלא נאמר בשאר כלים שסייעוהו אחרים, כי הארון והכרובים שעליו נזקקו להשגחה מיוחדת על מחשבה טהורה ללא פיגול אלילי חלילה, וזה יכול היה רק בצלאל.

(משך חכמה שמות לו א)

א: נטייתו הטבעית של האדם לייחס צורה לאלוהות והקושי להאמין בו בלא גשם ותבנית רק התגבר עם חטא העגל, והיה צורך להתרחק ביותר מתפיסה זו, על כן במאמר ה' למשה קודם העגל על התאמתו של בצלאל לבניין המשכן (שמות לא ג) נאמר לו לעשות בכל מלאכה, ואילו כשהודיע על כך משה לישראל אמר (שם לה לג) לעשות מלאכת מחשבת. כי היתה מלאכה זו תלויה במחשבה שלא לתלות חלילה שום כח בצורות המשכן וכליו.

ב: רק בצלאל נכדו של חור שנהרג עבור ביטול הדמיון והדמות מישראל, התחנך לשנאת הנטייה הגסה הזו ונטבעה בו מחשבה זכה באשר למציאות ה' בלא צורה כלל. הוא הראוי לבניית כלים אלו בלא מחשבה זרה המפגלת את כל מהותם ככלים לקרבת ה' ולא כבעלי כח עצמי חלילה.

ג: הגדולה שבטעויות עלולה להיות חלילה בדמות הכרובים

משך הלב

מעשי תורה ויראה

מי יורה דעה

הגאון רבי משה יואל הכהן גוריון, רבה של אניקסט מחבר הספר ראשי בשמים, סיפר לרבי עזריאל עפשטיין מזקני רבני ארה"ב: רבי מאיר שמחה סיפר לי: לפני הנשואין לא למדתי יורה דעה, את שבעת ימי המשתה ביליתי בכפר אצל אחד מקרובי המשפחה, במקרה לא היו בבית הכפרי שום ספרים מלבד שולחן ערוך יור"ד ואני עברתי עליו עם המפרשים במשך שבוע ששהיתי שם.

בנוסח אחר מוסר רבי שמואל לייב שווי זצ"ל שסיפר לו רבי מאיר שמחה: שקודם שעלה על כסא הרבנות בדווינסק היה עסוק בעיקר בלימוד הש"ס בבלי וירושלמי והראשונים ולא היה רגיל לעסוק כ"כ בשו"ע ונו"כ וספרי הפוסקים, וכאשר נתמנה לרב עבר בזמן הראשון לבואו לדווינסק על כל דברי הט"ז ביורה דעה בכל לילה קודם לכתו לישון ובחודש אחד גמר ללמוד את כל דברי הט"ז ביו"ד.

(היא שיחתי עמ' תסט)

חכמת חכמיו

בינת המקראות

יחידה ורבנות

וכל אשה חכמת לב בדיה טוו...וכל הנשים טוו את העיזים (שמות לה כה, כו)

א: לגבי טוויית תכלת ארגמן תולעת שני והשש, נאמר אשה בלשון יחיד, אך לגבי טוויית העיזים נאמר נשים בלשון רבים. מה החילוק.

ב: חוטי הצמר והארגמן היו מקבלים טומאה, אך את העיזים מבואר ברש"י שטוו במחורב לעיזים ואינם מקבלים טומאה.

ג: אשר על כן אשה יחידה טוותה את החוטים באשר הטמאות לא יכלו לטוות, אך כל הנשים יכלו לטוות את העיזים שאינם מקבלים טומאה, ונאמר בלשון רבים.

(משך חכמה שמות לה כה, כו)